

CIRKULÄR 13:51

Avdelningen för juridik
Olof Moberg
Eva von Schéele

Bibliotek, skolor, ekonomiavdelningar,
kommunjurister, landstingsjurister, kom-
mun/landstingsstyrelser, överförmynd-
are/överförmyndarnämnder

Barns skulder

Inledning

Den 1 januari 2009 skedde en rad förändringar i föräldrabalken, bl.a. infördes ett krav på överförmyndarens godkännande i de fall en rättshandling som vårdnadshavarna ingår för en omyndigs räkning innebär att den omyndige sätts i skuld (13 kap. 12 § första stycket föräldrabalken)¹. Lagändringen innebar närmast ett förtydligande av vad som redan tidigare får anses ha gällt eller i vart fall från början varit avsett rättsläge. Det framgår dock tydligare av lagtexten att föräldrar inte kan skuldsätta sina barn. Antalet barn (0-17 år) med skulder hos Kronofogden fortsätter också att minska. Under 2012 hade 1 180 barn sammanlagt drygt 14 miljoner kronor i skulder hos Kronofogden. Motsvarande siffror 2011 var 1 460 stycken barn med nästan 18,5 miljoner kronor i skulder.²

Barns skulder består numera främst av *böter, ersättning till brottsoffermyndigheten, skadestånd och skatter*. När det gäller den verksamhet som bedrivs av kommuner och även i viss mån av landsting finns det fortfarande några områden där barn kan bli skuldsatta. Det är främst inom biblioteks- och skolverksamheterna i samband med lån av olika medier och IT-utrustning samt vid uthyrning av bostad i samband med studier.

Genom detta cirkulär vill vi informera om några möjligheter att undvika att barn blir skuldsatta i verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting. Målsättningen är att inga barn ska behöva inträda i vuxenlivet med skulder i bagaget. I cirkuläret avses med barn och underårig den som är under arton år och därmed omyndig enligt definitionen i 9 kap. 1 § föräldrabalken.

Bakgrund

Datainspektionen genomförde under år 2008 en enkätundersökning hos inkassoombuden om hanteringen av underåriga gäldenärer. Datainspektionen fann drygt 79 500 pågående kravärenden mot gäldenärer som var underåriga då skulden uppkom. Av dessa ärenden avsåg 63 000 ärenden där gäldenärerna, vid tiden för undersökningen,

¹ Ang. denna lagändring, se vårt cirkulär 08:91, *Ändringar i föräldrabalken fr.o.m. den 1 januari 2009*.

² Se KFM:s hemsida: <http://kronofogden.se/BarnsskulderhosKronofogdenminskar.html>

fortfarande var underåriga. Undersökningen resulterade i en rapport från Datainspektionen³, där myndigheten bl.a. redovisade en rad åtgärder som borde vidtas när det gäller barns skulder.

Efter Datainspektionens rapport har bl.a. Datainspektionen, Konsumentverket, Kronofogdemyndigheten, Svensk Inkasso och Sveriges Kommuner och Landsting på olika sätt och i olika sammanhang gemensamt arbetat för att begränsa de situationer där underåriga riskerar att bli skuldsatta. Bl.a. har initiativ tagits till en lagändring i fråga om patientavgifter, där det numera är vårdnadshavaren som ska svara för eventuella patientavgifter som uppkommer i samband med att barn får vård. På några områden kvarstår emellertid risken att barn blir skuldsatta. Målsättningen hos inblandade myndigheter och organisationer är att ytterligare minska risken för detta.

Barns skulder

Böter och ersättning till brottsofferfonden

När det gäller böter och ersättning till brottsoffermyndigheten kan skulder uppkomma för straffmyndiga ungdomar som begår straffbara handlingar. Straffmyndig är den som fyllt 15 år.

TV-avgift

Den som innehar en TV-mottagare ska betala radio- och TV-avgift till Radiotjänst i Kiruna AB. Ett hushåll är endast skyldigt att betala en avgift oavsett antalet apparater. Eftersom även innehav av en dator/surfplatta omfattas av skyldigheten att erlägga TV-avgift innebär det t.ex. att ett barn som får låna hem IT-utrustning av skolan riskerar att bli skyldig att erlägga TV-avgift i de fall sådan avgift inte erläggs av någon annan i hushållet. Det är därför angeläget att elever och deras vårdnadshavare informeras om vad som gäller beträffande TV-avgiften när IT-utrustning lånas ut.

Skadestånd

Barn som med uppsåt eller av oaktsamhet orsakar skador kan åläggas skadeståndsrättsligt ansvar, men bedömningen är i allmänhet mildare än när det gäller vuxna. Hänsyn tas bl.a. till att barn inte har samma möjligheter att förstå konsekvenser av sitt agerande och att de sällan har ekonomiska resurser att stå för kostsamma skadeståndsanspråk. Bedömningen är naturligtvis beroende av barnets ålder, där mycket små barn överhuvudtaget inte anses kunna ansvara för skadevällande handlingar, och där ungdomar mellan 15 och 18 ofta bedöms ha ett ansvar motsvarande det ansvar som uppkommer för vuxna skadevällare.

Det är alltså den underåriga själv som svarar för eventuella skadestånd. I vissa situationer uppkommer dock skadeståndsskyldighet för föräldrar som är vårdnadshavare oberoende av vårdslöshet. Om barnet har orsakat en skada genom en brottslig hand-

³ *Skuldsatta barn – Hanteringen av underåriga gäldenärer hos inkassoombuden.* Datainspektionens rapport 2008:2.

ling, ska förälder som är vårdnadshavare ersätta skadan. Ansvar för varje skadehändelse är dock begränsat till en femtedels prisbasbelopp, vilket med 2013 års prisbasbelopp om 44 500 kr innebär 8 900 kr. Om barnet har orsakat flera olika skador gäller begränsningen för varje skada i sig, se 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

Lånekort på bibliotek och andra typer av lån av media och IT-utrustning

När det gäller den verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting är det, som angetts, främst inom biblioteks- och skolverksamheterna i samband med lån av olika medier och IT-utrustning som barn kan bli skuldsatta. Vanligen är de tjänster som är knutna till innehavet av bibliotekskort helt kostnadsfria liksom olika typer av lån av utrustning i skolorna. En skuld kan dock uppstå i de fall uppsatta regler för lånen inte följs, t.ex. genom förseningsavgifter eller krav på ersättning för material som inte återlämnas på grund av att det förkommit.

En vanlig rutin i samband med lån från bibliotek och skola när det gäller underåriga är att den underåriga får teckna ett avtal med verksamheten om att inneha lånekort på biblioteket eller teckna ett avtal för lån av t.ex. IT-utrustning från skolan. Den underåriges vårdnadshavare undertecknar också avtalet och godkänner att den underåriga ingår den ifrågavarande överenskommelsen och därmed blir avtalspart.

Förfarandet är korrekt ur juridisk synpunkt. Eftersom avtalet i sig inte innebär en skuldsättning krävs inte överförmyndarens samtycke, jfr. 13 kap. 12 § första stycket föräldrabalken. I och med att den underåriga är avtalspart är det den underåriga som blir ansvarig för t.ex. uppkomna förseningsavgifter eller ersättningskrav för förkomna böcker och utrustning. Betalas inte den ersättning som i förekommande fall begärs, kan biblioteket eller skolan gå vidare med ett kravärende mot den underåriga innefattande t.ex. betalningspåminnelse, inkassokrav och ansökan om betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten. Alla dessa moment innebär tillkommande kostnader, vilket i sin tur innebär att en liten skuld som inte betalas snabbt kan öka till betydande belopp. Eftersom det är den underåriga som med vårdnadshavarens godkännande är avtalspart, går det inte att driva kravet mot vårdnadshavaren; det är en annan sak att vårdnadshavare många gånger "frivilligt" betalar uppkomna skulder för sina barn.

För att undvika att barnet i en avtalsrelation riskerar att bli skuldsatt, kan avtalet tecknas på så sätt att vårdnadshavaren inte bara godkänner att barnet innehar lånekort eller lånar utrustning, utan att vårdnadshavaren även påtar sig ansvaret för eventuella ekonomiska krav i anledning av den överenskommelse som ingås.

Förslag till skrivning på låneförbindelse vid ansökan om bibliotekskort:

Som förälder och vårdnadshavare medger jag att mitt barn har ett bibliotekskort. Jag har tagit del av gällande låneregler och förbinder mig som vårdnadshavare att svara för eventuella ekonomiska anspråk på grund av att lånereglerna inte följs eller lånat material förkommer.

Förslag på skrivning vid utlåning av utrustning, t.ex. dator eller surfplatta:

Som förälder och vårdnadshavare medger jag att mitt barn ingår överenskommelse om lån av följande utrustning: Jag har tagit del av de villkor som gäller för lånet och förbinder mig som vårdnadshavare att svara för eventuella ekonomiska anspråk på grund av att överenskommelsen inte följs eller egendomen inte återlämnas.

I de fall vårdnadshavaren har påtagit sig det ekonomiska ansvaret för att regler följs och lånat material återlämnas kan biblioteket eller skolan vända sig direkt mot vårdnadshavaren med ekonomiska krav. Det blir alltså vårdnadshavaren som på avtalsrättslig grund får svara ekonomiskt för eventuella krav med anledning av barnets lån av media eller utrustning och någon skuld för barnet ska då inte behöva uppkomma.

Bostadshyra i samband med studier

I samband med gymnasiestudier på annan ort än hemorten är det vanligt att elever erbjuds olika typer av boende på studieorten. Det blir då fråga om hyra av en bostad där eleven tecknar ett hyreskontrakt med skolan eller fristående huvudman för bostäderna. Eleven blir därmed också betalningsskyldig för hyran under hyrestiden.

För det fall hyran av något skäl inte betalas kan det bli fråga om att hyresvärden vidtar åtgärder för att få betalt, t.ex. genom betalningspåminnelse, inkassokrav och ansökan om betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten. Eftersom det är den underårige, som med vårdnadshavarens godkännande, är hyresgäst går det inte heller i dessa fall att driva kravet mot vårdnadshavaren. Det är alltså den underårige i egenskap av hyresgäst som är betalningsskyldig och som, om betalning inte sker, får en skuld.

Ett sätt att undvika kravärenden mot underårige elever för den händelse hyran inte betalas, är att vårdnadshavarna ingår en borgensförbindelse till säkerhet för hyrans betalning och andra förpliktelser i anledning av hyresförhållandet. Detta kan åstadkommas genom att vårdnadshavarna vid upprättandet av hyreskontraktet undertecknar en särskild handling (alternativt på hyreskontraktet) som innebär att de går i borgen för hyresgästens förpliktelser såsom för egen skuld, en s.k. proprieborgen. Ett sådant borgensåtagande innebär att hyresvärden kan kräva betalning direkt av borgensmännen – vårdnadshavarna – så snart eleven försummar sina hyresbetalningar. Hyresvärden behöver därmed inte kräva eleven, utan kan gå direkt på vårdnadshavarna. Även om det i och för sig inte går att tvinga vårdnadshavarna att teckna en sådan borgensförbindelse, kan hyresvärden ställa upp krav på borgensförbindelse för att överhuvudtaget teckna ett hyreskontrakt med eleven. I sammanhanget bör dock noteras att det enligt hyreslagstiftningen föreligger en rätt för borgensmännen att efter viss tid säga upp sitt åtagande (12 kap. 28 a § jordabalken). För exempel på borgensförbindelse, se **bilaga 1**.

Annan ställföreträdare än förälder

Särskilt förordnad vårdnadshavare

En särskilt förordnad vårdnadshavare har inga ekonomiska förpliktelser mot det barn han eller hon fått i uppdrag att företräda. En sådan förordnad vårdnadshavare bör därför inte skriva på låneförbindelser, t.ex. vid lån av dator, eller teckna borgensförbindelser på det sätt vi föreslagit för föräldrar som är vårdnadshavare. Även en särskilt förordnad vårdnadshavare bör dock, i egenskap av ställföreträdare för barnet, kunna skriva på en handling om att barnet mottagit lånekort eller lån av t.ex. dator.

God man för ensamkommande barn

På motsvarande sätt som en särskilt förordnad vårdnadshavare har en god man för ett ensamkommande barn inte några ekonomiska skyldigheter mot "sitt" barn. En god man för ett ensamkommande barn bör därför inte skriva på låneförbindelser, t.ex. vid lån av dator, eller teckna borgensförbindelser på det sätt vi föreslagit för föräldrar som är vårdnadshavare. Även en god man bör dock, i egenskap av ställföreträdare för barnet, kunna skriva på en handling om att barnet mottagit lånekort eller lån av t.ex. dator.

Också i ärenden som gäller ensamkommande barn måste kommunen eller landstinget därför hantera eventuellt obetalda skulder på annat sätt än när föräldrar som är vårdnadshavare tagit på sig betalningsansvaret, t.ex. genom att efterge kravet.

Sammanfattning

Betalningskrav hanteras olika i kommuner och landsting. På vissa håll har man säkert hittat fungerar rutiner och även om fordringar mot barn uppkommer drivs ärendena inte vidare, utan biblioteket eller skolan nöjer sig kanske med att återkalla lånekortet eller hindra eleven från ytterligare lån så länge skulden kvarstår. Många bibliotek har mildare regler när det gäller barn, t.ex. genom att barn undantas från skyldighet att betala förseningsavgift.

I de fall elever hyr bostäder av kommuner eller landsting i samband med studier, fungerar det säkert också bra i de flesta fall. Skulle problem uppstå med betalningen av hyran brukar det som regel gå att lösa, utan att hyresvärden tvingas vidta indrivningsåtgärder. För att säkerställa att barn inte blir skuldsatta på grund av obetalda hyror i samband med studier, kan det dock vara en bra rutin att regelmässigt låta vårdnadshavarna teckna en borgensförbindelse till säkerhet för framtida hyresbetalningar.

Målsättningen vara att barn så långt möjligt inte ska behöva bli skuldsatta, utan att krav i första hand ska kunna riktas mot föräldrar som är vårdnadshavare. Som framgått ovan är detta möjligt om vårdnadshavarna på avtalsrättslig grund har påtagit sig att svara för det eventuella ekonomiska ansvar som följer av att inneha bibliotekskort eller låna utrustning av skolan. En vårdnadshavare är dock inte skyldig att påta sig ett sådant ansvar för sina barn. Det kan därför uppstå situationer där kommunen eller

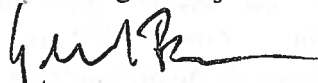

landstinget inte har någon annan än barnet att vända sig mot med kravet. I sådana fall kan borgenären, när det gäller små belopp, överväga att efterge skulderna och därmed avskrivna dem. I andra fall kan borgenären överväga att avvakta med indrivning till dess barnet är myndigt och i avvaktan till dess endast bevaka sin fordran.

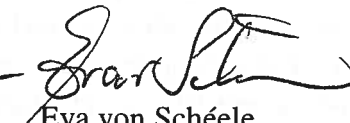
Övrigt

Frågor med anledning av detta cirkulär besvaras av Olof Moberg tfn 08-452 79 88, e-post olof.moberg@skl.se, och Eva von Schéele, tfn 08-452 75 47, e-post eva.von.scheele@skl.se.

Sveriges Kommuner och Landsting
Avdelningen för juridik

Germund Persson

Olof Moberg

Eva von Schéele